

Językowa strona mobilności programu Erasmus+

DOROTA RYTWIŃSKA

W artykule przedstawiono wybrane aspekty wpływu programu Erasmus+ na znajomość języków obcych przez studentów. Zaprezentowane dane pochodzą z indywidualnych raportów studentów oraz z platformy Online Linguistic Support (OLS) – narzędzia Komisji Europejskiej, mającego badać i wspierać rozwój kompetencji językowych stypendystów programu.

W niniejszym artykule przedstawiono wybrane dane wynikające z analizy 10 309 raportów z wyjazdów na studia oraz 1779 raportów z wyjazdów na praktyki (wszystkie dane za rok akademicki 2015/16). Dane z raportów indywidualnych stypendystów zostały pobrane w styczniu br. z narzędzia sprawozdawczości programu Erasmus+. Natomiast dane z OLS zostały udostępnione przez administratora systemu i obejmują okres od października 2014 do grudnia 2016 r.

Język obcy jako kryterium kwalifikacji na wyjazd

Każdy kandydat ubiegający się o wyjazd na stypendium E+ musi spełnić wymagania ustanowione na poziomie ogólnoeuropejskim, a także te określone przez uczelnię wysyłającą. Jednym z podstawowych kryteriów jest odpowiedni poziom znajomości języka obcego, w jakim będzie prowadzone kształcenie w uczelni zagranicznej lub w jakim będzie realizowana praktyka. Wymagany stopień biegłości językowej stypendysty jest uzgadniany między instytucjami partnerskimi. W przypadku uczelni minimalne wymagania językowe są zawsze zapisane w umowie dwustronnej, natomiast w sytuacji, kiedy partnerem mobilności jest przedsiębiorstwo, to zwykle ono ma głos decydujący i określa pożądaną znajomość języka obcego.

Poziom znajomości języka obcego wymagany „na wejściu” jest przedstawiony w uczelnianych zasadach kwalifikacji na wyjazd stypendialny, a następnie w umowie finansowej, którą student podpisuje z uczelnią macierzystą. Jest to o tyle istotne, że student od początku udziału w procesie kwalifikacji, a w zasadzie – już przed jego

rozpoczęciem, musi wiedzieć, jakie standardy językowe go obowiązują i z czego będzie rozliczany.

Znajomość języka jako motywacja do wyjazdu

Wymagania formalne to podstawa, a oprócz nich jest nastawienie studentów, którzy w raportach indywidualnych wskazywali, że jednym z głównych czynników motywujących ich do wyjazdu na stypendium było *nauczenie się lub polepszenie znajomości języka obcego* (pozostałe to m.in.: *mieszkanie w innym kraju i poznanie nowych osób, zwiększenie szansy na zatrudnienie, poznanie innych programów nauczania*; najrzadziej wskazywany był *rozwój kompetencji miękkich*). Został on wybrany przez około 75 proc. stypendystów jako jedna z ważniejszych przesłanek do wyjazdu na stypendium. Różnice w motywacji studentów, którzy wyjechali na studia, oraz tych, którzy wyjechali na praktykę, są minimalne. Jedynie *udział w zajęciach/praca w języku obcym* – częściej był wybierany przez osoby kontynuujące kształcenie na studiach niż praktykantów, ale wynika to ze specyfiki tych wyjazdów.

Nie jest zaskoczeniem, że na pytanie: *Czy podczas pobytu na stypendium poprawiłeś swoją znajomość języka obcego?* twierdząco odpowiedziało prawie 84 proc. badanych studentów. Jednocześnie, około 13 proc. z danej grupy stypendystów oceniło, że ich poziom znajomości języka nie zmienił się, uzasadniając, że wcześniej biegle znali język obcy. Ponadto, około 3 proc. respondentów stwierdziło, że nie odnotowało wzrostu kompetencji językowych (bez dalszej analizy takiego stanu rzeczy). Rozważając ten aspekt w podziale na typy uczelni, według kryteriów stosowanych w POL-onie¹ oraz biorąc pod

uwagę nie wartości bezwzględne, ale stosunek odpowiedzi „tak” do liczby wyjazdów, rozwój umiejętności językowych najliczniej (100 proc.) potwierdziła grupa studentów z uczelni z sektora służb państwowych. Należy jednak podkreślić, że odsetek odpowiedzi pozytywnych dla innych typów uczelni wynosi powyżej 80 proc., z wyjątkiem uczelni ekonomicznych (około 79 proc.) i instytutów Polskiej Akademii Nauk (około 71 proc.).

W raporcie zadano również pytanie: *Czy podczas pobytu na stypendium poprawiłeś stopień znajomości innych języków obcych?*. Różnice w odpowiedziach między studentami, którzy wyjechali na studia, a tymi, którzy wyjechali na praktykę, są nieduże. Poprawę znajomości języków obcych innych niż główny język kształcenia lub środowiska pracy za granicą deklarowało prawie 66 proc. stypendystów w ramach studiów (w roku 2014/15 około 61 proc.) i niemal 74 proc. stypendystów w ramach praktyk (w roku 2014/15 – 72 proc.). Może to wynikać z większej dynamiki wzrostu znajomości języka obcego u studentów, którzy wyjechali na studia, albo z faktu, że studenci wyjeżdżający na praktykę „na wejściu” znali język lepiej i dlatego postęp w tym zakresie jest mniejszy.

Przygotowanie językowe przed wyjazdem

Ciekawych informacji dostarczają odpowiedzi na pytanie, czy studenci w ogóle korzystali z przygotowania językowego przed wyjazdem, a jeżeli tak, to w jakim zakresie. Twierdząco na pytanie odpowiedziało niespełna 43 proc. uczestników mobilności, w tym około 43 proc. studentów wyjeżdżających na studia i około 35 proc. wyjeżdżających na praktykę. Być może tę różnicę można wyjaśnić tym, że studenci wyjeżdżający na praktykę język znali na tyle dobrze, czy też lepiej od osób wyjeżdżających na studia, że nie potrzebowali dodatkowego wsparcia. Jeśli porównać ten wynik z odpowiedziami studentów z roku akademickiego 2014/15, to odnotowujemy wzrost o osiem punktów procentowych – skorzystanie ze wsparcia językowego zadeklarowało wówczas około 36 proc. uczestników.

Odpowiedzi stypendystów na pytanie: *Dlaczego nie skorzystałeś ze wsparcia w zakresie przygotowania językowego?* mogą cieszyć, a zarazem zaskakiwać. Około 49 proc. respondentów podało, że *nie było mi potrzebne* (w roku 2014/15 około 46 proc.). Taki wynik może świadczyć o dobrej znajomości języka lub samoocenie. Inne powody to m.in.: *nie ubiegałem się o nie* (około 22 proc.), *uczelnia macierzysta/przyjmująca mi go nie zapewniła* (około 11 proc.). Za ciekawostkę należałoby uznać odpowiedź *nie miałem czasu* – wskazała ją prawie 13 proc. studentów (rok wcześniej – 10 proc.).

Testy językowe OLS

Powyższe wnioski są oparte na doświadczeniach i odczuciach studentów, którymi zwykle dzielili się oni „na gorąco” tuż po zakończeniu pobytu na stypendium. Z natury rzeczy mogą być one zabarwione emocjonalnie, co w żadnym wypadku nie deprecjonuje ich wartości. Głębsza analiza indywidualnych raportów studentów, obejmująca więcej zagadnień (nie tylko językowych) oraz prezentująca zmiany na przestrzeni lat zostanie przeprowadzona jeszcze w tym roku, a wnioski z niej płynące będą dostępne na stronie internetowej narodowej agencji programu Erasmus+.

Przejdźmy teraz do danych udostępnionych przez administratora systemu OLS. Można założyć, że są one bardziej obiektywne, bo aktywność i osiągnięcia wszystkich studentów są mierzone w identyczny sposób. Począwszy od roku 2015/16, każdy student wyjeżdżający na stypendium Erasmus+ ma obowiązek wypełnić dwa testy językowe (przed rozpoczęciem i na zakończenie mobilności), a jeśli jest zainteresowany – może wziąć udział w kursie językowym online. Dotychczas testy językowe wykonało prawie 31,5 tys. studentów z uczelni polskich, natomiast w kursach online uczestniczyło prawie 13 tys. stypendystów z polskich szkół wyższych. Okres zwiększonej aktywności wykorzystania licencji na testy i na kurs przypada na czas bezpośrednio poprzedzający rozpoczęcie semestru.

Aktualnie w OLS dostępne są testy z 12 języków (w tym od połowy 2016 r. również z języka polskiego). Planuje się, że docelowo OLS obejmie wszystkie języki oficjalne UE. Zdecydowana większość testów i kursów, zarówno w skali Europy, jak i wśród studentów polskich uczelni, przeprowadzona została z języka angielskiego (to odpowiednio około 66 proc. i 72 proc.). Test składa się z 70 pytań. Jego wypełnienie zajmuje około 40 minut. Po wykonaniu pierwszego testu student uzyskuje wynik w formie graficznej z opisem umiejętności częściowych. Opisy biegłości językowej zostały stworzone na podstawie *Europejskiego systemu opisu kształcenia językowego*. Przykładowa charakterystyka wyniku podsumowującego rozumienie słuchania dla poziomu B2 wygląda następująco: *You can understand the majority of TV and radio news programmes as well as films and documentaries in standard speech. You can follow most general, clearly articulated exchanges between native speakers, even with some background interference.* Z kolei ocena rozumienia tekstu pisanego na poziomie A1 może być następująca: *You can understand familiar names, words and very simple sentences, for example on notices and posters in catalogues.*

Najczęściej osiągniany wynik z pierwszego testu językowego w przypadku studentów uczelni polskich, posługujących się językiem angielskim, to poziom B2

(28 proc. zdających), potem w kolejności – C1: 25 proc. B1: 22 proc., C2: 15 proc., A2: 8 proc., A1: 2 proc, przy czym należy przyjąć, że te najniższe wyniki dotyczą studentów, którzy na stypendium posługiwali się językiem innym niż angielski. Drugim językiem ocenianym w OLS jest niemiecki. W liczbach bezwzględnych dysproporcja

między liczbami użytkowników tych dwóch języków jest ogromna. Poziom znajomości języka angielskiego sprawdziło prawie 22 tys. użytkowników OLS, niemieckiego – niespełna 2,9 tys. Co ciekawe, osoby, które korzystały z licencji w języku niemieckim, w pierwszym teście językowym uzyskiwały średni wynik na poziomie C1 (prawie

TABELA 1. Wyniki badania poziomu biegłości językowej z pierwszego testu OLS z wybranych języków obcych, uzyskane przez studentów polskich uczelni

JĘZYK	A1	A2	B1	B2	C1	C2	SUMA PIERWSZYCH TESTÓW JĘZYKOWYCH
niemiecki	8,60%	13,00%	18,20%	22,90%	25,70%	11,60%	2 892
angielski	2,00%	8,30%	22,30%	28,00%	24,50%	15,00%	21 994
hiszpański	20,30%	17,30%	18,00%	15,00%	16,90%	12,50%	2 804
francuski	9,30%	13,10%	21,50%	21,10%	23,90%	11,10%	1 471
włoski	19,80%	16,20%	14,60%	13,70%	19,30%	16,30%	1 701
inne	27,44%	6,87%	14,17%	20,54%	20,60%	10,39%	399
	1906	3183	6548	7846	7333	4445	31 261

TABELA 2. Porównanie wyników poziomu biegłości językowej z pierwszego (LA1) i drugiego (LA2) testu OLS z wybranych języków obcych, uzyskanych przez studentów polskich uczelni

JĘZYK	A1	A2	B1	B2	C1	C2	A2 I NIŻSZY	B1 I NIŻSZY	B2 I WYŻSZY
łącznie wszystkie języki LA1	4,40%	10,50%	22,00%	26,00%	24,90%	12,40%	14,80%	36,80%	63,20%
łącznie wszystkie języki LA2	2,40%	8,00%	18,90%	25,40%	29,20%	16,10%	10,40%	29,30%	70,70%
niemiecki LA1	7,40%	13,00%	19,50%	24,00%	26,80%	9,40%	20,40%	39,90%	60,10%
niemiecki LA2	3,90%	7,90%	15,10%	21,50%	36,80%	14,80%	11,80%	26,90%	73,10%
angielski LA1	2,00%	8,40%	22,80%	28,50%	25,40%	13,00%	10,30%	33,10%	66,90%
angielski LA2	1,60%	6,90%	20,00%	27,20%	28,20%	16,10%	8,60%	28,50%	71,50%
hiszpański LA1	13,40%	18,80%	19,50%	16,20%	20,50%	11,70%	32,20%	51,70%	48,30%
hiszpański LA2	4,70%	12,80%	18,00%	20,80%	26,40%	17,50%	17,40%	35,40%	64,60%
francuski LA1	7,30%	16,80%	26,10%	19,70%	21,80%	8,20%	24,10%	50,20%	49,80%
francuski LA2	3,10%	10,60%	16,10%	22,40%	35,20%	12,60%	13,70%	29,80%	70,20%
włoski LA1	15,50%	18,30%	15,00%	14,40%	23,10%	13,70%	33,70%	48,70%	51,30%
włoski LA2	5,70%	13,20%	15,70%	15,10%	30,20%	20,10%	18,90%	34,60%	65,40%

26 proc. zdających). Trzecim językiem, co do liczby wykorzystanych licencji, jest hiszpański, z gronem użytkowników bliskim grupie niemieckojęzycznej. Jednakże najczęstszy wynik uzyskiwany w pierwszym teście dla języka hiszpańskiego to A1 (około 20 proc. zdających).

Na zakończenie pobytu na stypendium student wypełnia drugi test biegłości językowej. Rezultat tego testu odzwierciedla postęp, zastój lub regres w nauce danego języka. W kontekście krajowym, tj. odnoszącym się do studentów wszystkich uczelni polskich i dla wszystkich języków dostępnych w OLS, na każdym poziomie znajomości języka (od A1 do C2) widoczny jest przyrost kompetencji językowych. Liczebność grupy, która w pierwszym teście uzyskała wynik na poziomie B2 lub niższym wynosiła około 63 proc. ogółu studentów, podczas gdy po drugim teście liczba użytkowników z rezultatem B2 wzrosła do prawie 71 proc. (był to wynik lepszy od uśrednionego dla studentów wszystkich uczelni europejskich, wynoszącego odpowiednio około 61 proc. i około 69 proc.). Podobny przyrost kompetencji został zaobserwowany dla innych poziomów biegłości językowej. W odniesieniu do wybranych języków różnice dla poziomu B2 lub niższego między wynikami z pierwszego a rezultatami z drugiego testu wynoszą od kilku do kilkudziesięciu punktów procentowych: np. dla języka angielskiego to 4,6 (wykorzystano ponad 15,5 tysiąca licencji), francuskiego 20,4 (prawie 1 tysiąc licencji), a dla szwedzkiego 33,4 (jedynie 5 licencji). Ewenementem jest sytuacja, w której w drugim teście językowym student uzyskuje wynik gorszy od rezultatu z pierwszej samooceny. Dlaczego tak się dzieje? Wydaje się, że częściowo jest to skutek wypełniania testu „metodą strzelania” – czyli wybór odpowiedzi przypadkowych, bez podjęcia próby udzielenia odpowiedzi poprawnej.

Kursy językowe OLS

OLS oferuje także możliwość udziału w kursie językowym online. W odróżnieniu od testów uczestnictwo w kursie nie jest obowiązkowe. Kursy są adresowane do osób rzeczywiście zainteresowanych skorzystaniem z takiej formy kształcenia. Zasoby i nieograniczony czasowo dostęp do platformy umożliwiają studentom stworzenie indywidualnej ścieżki kształcenia, np. korzystanie z wybranych modułów, m.in. z zakresu słownictwa, gramatyki, słuchania, czytania, itd., a także udział w nauczaniu w czasie rzeczywistym (ang. *live coaching*), obejmujący kursy tematyczne w klasie (ang. *classroom themed courses – MOOC model*) oraz zajęcia w małych grupach (ang. *tutoring sessions*).

Uczestnicy kursu mają również możliwość porozumiewania się z prowadzącymi i innymi użytkownikami platformy za pośrednictwem forum.

Z kursów językowych w OLS skorzystało dotychczas blisko 13 tys. studentów z uczelni polskich. W porównaniu ze statystykami odnoszącymi się do wyników z testów językowych, dane dotyczące udziału stypendystów w kursach językowych świadczą o nikłym stopniu spożytkowania potencjału tego narzędzia. Niewykorzystanie możliwości wzięcia udziału w kursie jest, niestety, straconą, zaprzepieczoną szansą. Skąd taki wniosek? Uśredniony wynik dla kursów z wszystkich dostępnych języków mówi o tym, że około 42 proc. studentów uczelni poświęciło na udział w kursie od 1 do 10 godzin podczas całego okresu pobytu na stypendium. Druga pod względem liczebności (prawie 40 proc.) jest grupa osób, która na kurs przeznaczyła mniej niż godzinę, co w praktyce może oznaczać, że student jedynie zalogował się do systemu i ewentualnie zrobił kilka ćwiczeń. Studenti, którzy korzystali z zasobów OLS od 10 do 30 godzin, stanowią niespełna 12 proc. ogółu tych, którzy byli uczestnikami kursów. W tym ostatnim gronie najliczniejsi procentowo są stypendyści, którzy uczyli się języka hiszpańskiego i francuskiego. Są to i tak wyniki lepsze od uśrednionych dla wszystkich studentów europejskich, wśród których niespełna 32 proc. poświęciło na udział w kursie od 1 do 10 godzin (wynik o 10 punktów procentowych gorszy niż dla studentów polskich uczelni), około 52 proc. przeznaczyło mniej niż 1 godzinę (12 punktów różnicy) i nieco ponad 6 proc. – od 10 do 30 godzin (6 punktów różnicy).

Podsumowując: mimo dobrych rezultatów w testach warto zachęcać studentów do licznego i intensywniejszego uczestnictwa w kursach OLS – są nieodpłatne i wystarczy mieć jedynie tablet lub inne urządzenie multimedialne z dostępem do Internetu. Być może jest to zadanie dla lektorów prowadzących zajęcia językowe na uczelniach: utrzymać zapał i systematyczność studentów w nauce języka, przekonać do korzyści płynących z przygotowania językowego do wyjazdu, pokazać plusek skutecznego udziału w kursie. Wydaje się, że wówczas wyniki, a przede wszystkim znajomość języka przez studentów byłyby jeszcze lepsze.

DOROTA RYTWIŃSKA Koordynatorka zespołu mobilności w programie Erasmus+ w sektorze szkolnictwa wyższego realizującego umowy z polskimi uczelniami w zakresie wyjazdów stypendialnych studentów i pracowników. Związana z Fundacją Rozwoju Systemu Edukacji od kilkunastu lat. Absolwentka Ośrodka Studiów Amerykańskich Uniwersytetu Warszawskiego.

1 POL-on jest to zintegrowany system informacji o nauce i szkolnictwie wyższym, który wspiera pracę Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Głównego Urzędu Statystycznego i Centralnej Komisji do spraw Stopni i Tytułów. Szczegółowe informacje o systemie są opublikowane na stronie internetowej: <https://polon.nauka.gov.pl>.